

135. OBLJETNICA POLJOPRIVREDNOG ŠKOLSTVA U HRVATSKOJ

135th ANNIVERSARY OF AGRICULTURAL EDUCATION IN CROATIA

M. Gagro

ABSTRACT

The Commercial and Forestry College in Križevci belongs to the oldest agricultural colleges in Europe. The present-day Agricultural Institute in Križevci represents a continuity of the former Commercial and Forestry College that was established in 1860. In the development of higher education within the Zagreb University, the Križevci College, together with Faculties of Philosophy, Theology and Law, constitutes the oldest four academic institutions in Croatia. By establishing the Commercial and Forestry College the town of Križevci was pushed into the very centre of intellectual life in Croatia, and the College itself became a "hotbed" of professional and research staff and the cradle of a future Agricultural Faculty in Zagreb and a series of institutes.

At the beginning the College was organized as a secondary school and provided training to students in arable farming, stock breeding and forestry. The forestry department developed into the Forestry Academy in Zagreb in 1898, and the secondary school became the two-year Commercial College in 1902 which provided training until 1919, when the Economics and Forestry Faculty was established in Zagreb. From that time on there was the Agricultural High School, and in 1962 the Agricultural College was again instituted, and in 1980 they developed into the present Agricultural Institute.

The college possessed ideal institutes, later stations, as well as experimental farm where lots of pupils and students, not only from our country but also from the neighbouring countries, could acquire theoretical and practical knowledge.

The professors published books in agriculture and forestry, some of them also published their research papers in the first Croatian agricultural periodical *Gospodarska smotra* in Križevci, and in some European periodicals.

Teachers, pupils and students took an active part in public and cultural life of Križevci as members of numerous societies and clubs, in particular as members of Plug and Slavuj that were established within the College itself.

In the course of many years the College provided excellent tuition to a lot of pupils and students who later became ideal agronomists and foresters while their teachers became famous not only in Croatia but also abroad. They were given numerous acknowledgments for their successful work and we should be much obliget to them for all their devotion and hard work in agriculture and forestry.

ZUSAMMENFASSUNG

Die Landwirtschafts- und Forstschule in Križevci gehört zu den ältesten Landwirtschaftsschulen in Europa. Das gegenwärtige Landwirtschaftliche Institut in Križevci steht in ununterbrochener Verbindung mit jener Landwirtschafts- und Forstschule, die im Jahr 1860 in Križevci gegründet wurde. In der Entwicklung der Universität Zagreb, gehört diese Lehranstalt in Križevci, zusammen mit der Philosophischen, Theologischen und Rechtswissenschaftlichen Fakultät in Zagreb, zu den vier ältesten Wissenschafts- und Ausbildungsanstalten in Kroatien. Mit der Gründung der Landwirtschafts- und Forstschule tritt die Stadt Križevci ins Zentrum des intellektuellen Lebens in Kroatien ein. Diese Bildungsanstalt wird die "Pflanzstätte" der Fach- und Wissenschaftsleute und der Kern der zukünftigen Forst- und Landwirtschaftsfakultät in Zagreb und einer Reihe weiterer wissenschaftlicher Instituten.

Am Anfang arbeitete die landwirtschaftliche Bildungsanstalt in Križevci als Mittelschule und bildete die Schüler in der Landwirtschaft, Viehzucht und Forstwirtschaft aus. Aus der Forstabteilung ist im Jahr 1898 die Forstakademie in Zagreb entstanden. Im Jahr 1902 entwickelte sich die Mittelschule in eine Höhere landwirtschaftliche Schule und ist als solche bis 1919 tätig. In dem Jahr nämlich wird in Zagreb die Landwirtschafts- und Forstfakultät gegründet, in Križevci bleibt die landwirtschaftliche Schule, die im Jahr 1980 in das jetzige landwirtschaftliche Institut umgewandelt wurde.

Die landwirtschaftliche Ausbildungstätte in Križevci hatte vorbildliche Anstalten, später Stationen und Versuchsflächen, wo die Schüler, nicht nur aus eigenem Land sondern auch aus Nachbarländern, ihre theoretischen und praktischen Kenntnisse erworben haben.

Professoren haben ihre Bücher über Landwirtschaft und Forstbau veröffentlicht, einige Professoren haben auch die wissenschaftlichen Arbeiten in der ersten kroatischen agrarwissenschaftlichen Zeitschrift "Gospodarska smotra", die in Križevci erschien, und in europäischen Zeitschriften, veröffentlicht.

Professoren, Schüler und Studenten waren auch im gesellschaftlichen und Kulturelle Leben in Križevci tätig, besonders haben sie in den Kulturvereinen "Plug" und "Slavuj", die auch in der landwirtschaftlichen Bildungsanstalt gegründet wurden, mitgewirkt. Die landwirtschaftliche Bildungsanstalt in Križevci hat über alle diese Jahre das Erwerben des besten Wissens ermöglicht. Viele Schüler und Studenten sind vorbildliche Fachleute in der Landwirtschaft und dem Forstbau und einige Professoren sind nicht nur in unserem Land sondern auch im Ausland bekannt geworden. Für ihre Arbeit und Erfolge haben sie viele Anerkennungen erhalten und ihr Einsatz und ihre Opferbereitschaft hat unsere Landwirtschaft und unseren Forstbau dauerhaft zur Dankbarkeit verpflichtet.

OSVRT NA RAZVOJ POLJOPRIVREDNOG ŠKOLSTVA U KRIŽEVCIMA OD OSNUTKA DO DANAS

Nakon ukidanja kmetstva u našoj zemlji 1848. godine, odvajaju se veleposjedničke zemlje od kmetske, pa se stvaraju veleposjedi i samostalna seljačka gospodarstva. Zastarjelu feudalnu tehnologiju nastoji se zamijeniti boljom i efikasnijom, pa se javlja potreba za izobrazbom stručnih kadrova. Tako 7. siječnja 1858. godine u "Gospodarskom listu" Bogoslav Šulek piše: "Noć prođe i dan se približava, došao je čas da ustanemo od sna: odbacimo dakle, sva djela tmine i obucimo oružja svjetla, nastupimo stazu umnoga napretka i gospodarstva".

Godine 1841. u Zagrebu se osniva Hrvatsko-slavonsko gospodarsko društvo, koje 1842. godine izdaje stručno poljoprivredno glasilo "List mjesečni", a 1853. godine mijenja ime u "Gospodarske novine", te 1855. godine u popularni "Gospodarski list", koji još i danas izlazi.

Godine 1853. Ministarstvo u Beču, tadašnji ministar Bach, upućuje dopis banu barunu Josipu Jelačiću, u kojem između ostalog kaže ... "Mislim, dakle, da dolazim u susret često izraženoj želji i nastojanju Vaše ekselencije... da izvoli svestrano pretresti ustrojenje Gospodarske škole za Kraljevine Hrvatsku i Slavoniju, a napose izvijestiti:

1. kako bi se program, koji se ovdje častim priložiti, prilagodio posebnim prilikama i potrebama zemlje.

2. gdje bi se našlo zemljište koje bi u svakom pogledu odgovaralo zahtjevima Zavoda, što se ima ustrojiti, uz koje bi se uvjete to zemljište moglo na dulje vrijeme uzeti u zakup.

3. koliki bi bili troškovi koji za prvo uređenje, toli za godišnje uzdržavanje Zavoda i kako bi se pokrili, a da se ne dira u državni imetak."

Ban Jelačić, 12. prosinca 1853. godine upućuje svim velikim županijama okružnicu s pozivom da se izjasne o prikladnom mjestu i programu za Gospodarsko učilište.

Na inicijativu gradskog načelnika Janka Gašparija, Gradsko poglavarstvo Križevci 1856. godine poklanja potrebno zemljište i zgradu za podignuće Gospodarskog učilišta.

Pune tri godine odgađano je osnivanje Gospodarskog učilišta, jer nisu bila osigurana financijska sredstva, da bi 12. travnja 1860. godine bilo dopušteno ustrojenje Gospodarsko-šumarskog učilišta i Ratarnice u Križevcima o zemaljskom trošku, kada se potvrđuju i pravila unutarnjeg uređenja Učilišta.

Tim povodom "Gospodarski list" 19. travnja 1860. godine piše: "Zahvalnim srcem donosimo radostan glas svim gospodarima, da je Gospodarska, ratarska i šumarska učionica u Križevcima, ne samo dozvoljena, nego već je i određeno da se čim prije otvori."

U uvodniku "Gospodarskog lista" od 10. svibnja 1860. godine, govori se o Učilištu kao "o stečevini najvažnijoj", jer da će "s njim našem gospodarstvu osvanuti bijeli danak, novo doba". Objedinjava se oko 173 jutra privatne zemlje i oko 460 jutara gradske zemlje u posjed površine 634 jutra i 636 hvati, a gradonačelnik Križevaca Franjo pl. Sviličić oporučno Zavodu ostavlja sav svoj imetak. Tadašnje općine i pojedinci utemeljili su više stipendija i dodjelu raznih darova.

Radovi na zgradi Učilišta dovršeni su do konca listopada 1860. godine, a ravnatelj i potrebni nastavnici već su ranije postavljeni, pa je 19. studenoga 1860. godine otvoreno Gospodarsko i šumarsko učilište u Križevcima. Tako je stvorena prva poljoprivredna škola na južnom dijelu Europe.

Kronološki pregled osnivanja važnijih dijelova Učilišta u Križevcima izgleda ovako:

- 1885. godine osniva se "Gospodarsko biljevište i pokušalište",
- 1891. godine osniva se Agrometeorološka stanica,
- 1901. godine osnovan je Bakteriološki zavod kao najstarija veterinarska ustanova,
- 1902. godine osnovan je Agrikulturno-kemijski laboratorij,
- 1903. godine osnovana je Postaja za istraživanje sjemena,
- 1922. godine osnovana je Fitopatološka-entomološka stanica,
- 1931. godine osnovana je Stanica za čišćenje djetelinskog sjemena,
- 1935. godine osnovane su: Stočarska stanica i Stanica za kontrolu proizvodnje svinja,
- 1943. godine osnovan je Odsjek za istraživanje tla i hranidbu bilja,
- 1946. godine osnovana je Rajonska poljoprivredna stanica sa 7 odsjeka,
- 1968. godine osnovan je Zavod za poljoprivredna istraživanja,
- 1979. godine osnovan je Poljoprivredni institut Križevci.

Od osnutka Učilišta do danas, njegova transformacija može se podijeliti u nekoliko razdoblja:

- od 1860. do 1902. godine djeluje Kraljevsko gospodarsko i šumarsko učilište,
- od 1902. do 1920. godine djeluje Više gospodarsko učilište koje ima položaj fakulteta,
- od 1920. do 1960. godine djeluje Srednja poljoprivredna škola,
- od 1960. do 1966. godine djeluje Viša poljoprivredna škola,
- od 1966. do 1979. godine djeluje Poljoprivredni školski i istraživački centar,
- od 1979. godine do danas djeluje Poljoprivredni institut Križevci.

Nastavnici Učilišta bili su prvi urednici i pisci popularnog gospodarskog tiska, gospodarskih udžbenika, prvi selekcionari u poljoprivredi, te nositelji stručnog i znanstvenog rada u poljoprivredi.

Nastavnici Učilišta 1865. godine uvoze nizozemsku pasminu goveda u svrhu oplemenjivanja domaćeg rogatog blaga.

Godine 1872. uvoze belandsku pasminu goveda, 1893. godine uvoze pincgavsku pasminu goveda, koja križanjem s domaćim govedom daje odlične rezultate. Uvozom simentalke pasmine goveda 1905. godine, kvalitetno se mijenja stočarska proizvodnja. U ratarskoj proizvodnji radi se na selekciji i oplemenjivanju, pa se u proizvodnju uvode nove sorte i hibridi.

Radi se i na agrotehničkim istraživanjima.

Ovdje su radili i stvarali svjetski poznati znanstvenici i stručnjaci, kao Bohutinsky, Demerec, Mandekić, Korić, Kvakana, Pasković, Mohaček, Mihalić, Bregeš i dr., te čitav niz vrhunskih stručnjaka u novijem razdoblju.

Školski praktikumi bili su uzorno opremljeni i organizirani, pa su 1900. godine u Parizu i 1906. godine u Zagrebu osvojili prvu nagradu.

Uz nastavnu djelatnost neprekidno je tekao znanstveno-istraživački i stručni rad u Križevcima. Stalno je održavana suradnja sa seljačkim gospodarstvima i vrlo intenzivna suradnja s društvenim gospodarstvima na kojima je postignut značajan napredak u proizvodnji.

Stotinu godina iza osnivanja i kompletnog opremanja učionica i praktikumima, Učilište u Križevcima ostalo je bez zemlje i praktikuma. Naime, 1960. godine zemljište i praktikumi dati su tadašnjem Poljoprivrednom kombinatu. Kasnije smo uspjeli nešto zemlje vratiti, neke svoje praktikume kupiti, a neke sami izgraditi, kao što smo sami izgradili i opremili dio objekata.

Danas se u Poljoprivrednom institutu obrazuju dva profila inženjera poljoprivrede i to ratarskog i stočarskog smjera. Ima oko 80 ha obradivih površina, praktikume govedarstva, ovčarstva, peradarstva i konjogojstva. Institut ima suvremeni nasad jabuka i krušaka, dok je u vinogradima "Badela" moguće obavljati stručnu praksu i praktičan rad. Veterinarski zavod i Centar za

reprodukciju u stočarstvu u Križevcima raspolažu sadržajima iz veterinarske i stočarske struke, gdje je također moguće obavljati vježbe i praktičan rad.

Institut ima kemijski, mljekarski i sjemenski laboratorij u kojima studenti obavljaju vježbe i praktičan rad.

Djelatnost Srednje gospodarske škole je obrazovanje kadrova za stjecanje srednje stručne spreme i to:

- a) u trajanju od četiri godine:
 - veterinarski tehničar
 - opći poljoprivredni tehničar
- b) u trajanju od tri godine:
 - mljekar
 - mehaničar poljoprivredne mehanizacije
 - ratar - stočar.

Škola osim teoretske održava i praktičnu nastavu u praktikumima kojima se služi s Poljoprivrednim institutom.

Škola planira otvoriti mljekarski praktikum za preradu oko 5000 litara mlijeka u mliječne proizvode i to pretežno fermentirane proizvode, jogurt, sireve, maslac i vrhnje.

Zbog niza problema i apsolutne nebrige bivše Zajednice općina i Općine Križevci, iz Križevaca su stručnjaci odlazili, ali nisu dolazili novi kadrovi. U budućnosti, uz naš puni doprinos, nadamo se da će Republika Hrvatska, županije s čijih područja školujemo učenike i studente, te Grad Križevci, imati više volje da se u Učilištu stvore uvjeti za vrhunsku izobrazbu poljoprivrednih stručnjaka praktičara i tako Učilištu vrati nekadašnja slava.

Poljoprivredni institut Križevci ima izvrsne nastavnike, a dio nastave održavaju i vanjski suradnici s Agronomskog i Veterinarskog fakulteta Zagreb, te Poljoprivrednog fakulteta Osijek, s kojima Institut ima dugogodišnju dobru suradnju, na čemu im ovom prilikom izražavamo veliku zahvalnost.

Postoje velike mogućnosti da se na budućem Visokom gospodarskom učilištu u Križevcima angažiraju priznati stručnjaci iz proizvodnje, što bi pridonijelo stručnom osposobljavanju naših studenata.

Institut je izradio i dostavio Nacionalnom vijeću za visoku naobrazbu pri Ministarstvu znanosti i tehnologije Program budućeg Visokog gospodarskog učilišta u Križevcima. Prema tom Programu Učilište bi izvodilo dodiplomski stručni studij u području poljoprivrede općeg smjera, a polaznici bi po završetku studija u trajanju od tri godine stekli stručni naziv inženjera poljoprivrede. U prvoj godini studija studenti bi slušali opće predmete i predmete struke, a u drugoj i trećoj godini studija stručne predmete. U Program su uključeni svi kolegiji potrebni stručnjaku u području poljoprivrede općeg smjera, a u većoj su mjeri zastupljene vježbe, stručna praksa i stručni rad u proizvodnji.

Na taj način bi studenti Učilišta potpuno svladali potrebne vještine iz struke i mogli bi se odmah uključiti u poslove na svojim gospodarstvima, na drugim većim poljoprivrednim gospodarstvima, u poljoprivredno-savjetodavnim službama, te drugim poljoprivrednim djelatnostima. U Programu smo predvidjeli i organiziranje te izvođenje specijalističkih stručnih seminara u trajanju od jednog do šest mjeseci, ovisno o zainteresiranosti budućih polaznika. Seminari bi se održavali u vrhunski opremljenim praktikumima, farmama i pogonima, a nastavu bi održavali priznati stručnjaci, pa bi se tako polaznici vrhunski osposobili za pojedine dijelove poljoprivredne struke. Isto tako Županija Koprivničko-križevačka u Križevcima namjerava izgraditi i opremiti uzorne praktikume, gdje bi se na suvremen način obučavali učenici, studenti, seljaci i drugi zainteresirani polaznici.

Poljoprivredni institut Križevci je materijalno pomogao i pomaže hrvatsku vojsku, prognanike i izbjeglice. Njegovi djelatnici i studenti aktivno su sudjelovali i sudjeluju u obrani i oslobođenju domovine.

Sigurni smo da je Visoko gospodarsko učilište u Križevcima i stručni kadrovi koji će biti obrazovani u njemu potrebni Hrvatskoj i da ćemo naići na razumijevanje i potporu svih odgovornih struktura i ljudi.

Križevačka gospodarska škola je znala propoznati pravo vrijeme za nužne kvalitetne promjene i upravo obilježavanjem 135. obljetnice moguće je i treba nastaviti dobru tradiciju te započeti novim pristupom i programima za budućnost, posebice stoga što se to prvi put događa u slobodnoj i nezavisnoj državi Hrvatskoj.

Cijenjeni gosti, dragi sugrađani, đaci, studenti, dame i gospodo.

Zahvaljujem vam što se našli vremena da zajedno s našom visokoškolskom ustanovom obilježite 135. godina utemeljenja poljoprivrednog, šumarskog i veterinarskog školstva, znanstveno-istraživačkog i stručnog rada, kao prvoj ovakovoj instituciji u našem gradu, Hrvatskoj i južnom dijelu Europe.

Želim vam svima srdačnu dobrodošlicu i ugodan boravak u našoj sredini.

Hvala vam.

Adresa autora - *Author's address:*

Primljeno: 16.11.1995.

Prof. dr. sc. Mirko Gagro, dekan
Poljoprivredni institut Križevci
Sveučilište u Zagrebu